

cenzió feladata. Lehetne vitát nyitni pl. arról, hogy szükséges-e minden esetben a német szakirodalom fenntartás nélküli követése, szolgáló behódolás a külföld ötletei előtt (pl. fel kell-e áldozni Szent István koronázásának dátumát III. Ottó császár kancellárja, Heribert egy név szerint nem is ismert, C-vel jelzett nótáriusa kedvéért, aki állítólag azt a pannonhalmi adománylevelet írta, amelynek eredetiségét és hitelét ugyanakkor, ugyanazon nyugati szerzőkre támaszkodva, de más szempontok alapján kétségbe vonjuk, érdemel-e az első magyar király – habár saját házájában – annyi megbecsülést, mint egy anonim germán scriba magyarországi működéseként nem bizonyítható hipotézise?) nem hiperkritikus álláspont-e I. István egyetlen hiteles oklevelének a (csupán Kálmán-kori hibás „átrajzolásban” fennmaradt) veszprémvölgyi görög nyelvű diplomát tekinteni (ugyanakkor „eltekinteni” a középgörög paleográfia ismertetésétől) stb.; fel lehetne hánytorgatni, hogy helyénvaló-e a történetünkkel foglalkozók latin nyelvű képzésének ismeretében fordítás nélkül bekezdésnyi oklevélrészleteket eredetiben citálni, hogy miért nem foglalkozik az epigráfia fejezete pl. az antik feliratokkal, holott a numizmatika és kronológia visszatekint arra a korra is stb.; meg lehetne kérdezni, hogy nem kellene-e finomítani néhány tautológiába hajló definíció, hogy falerisztika (p. 194.) vagy falerisztika (p. 10.) a kitüntetésekkel foglalkozó tudományág helyes írásmódja, hogy miért nincs egy árva szó sem a magyar rovásírásról, amikor vannak középkori emlékei stb., stb., de mindez szórászhasogatásnak tűnne ahhoz a tényhez képest, hogy a szerzők egy jól használható, ajánló bibliográfiákkal is ellátott, modern, hézagpótló kézikönyvet alkottak, amely nem hiányozhat egyetlen középkorunk iránt igazán érdeklődő hazánkfia könyvespolcáról sem. Ha van a kötetnek igazán nagy hibája, akkor az az, hogy mindössze ezer példányban jelent meg, és nem az „árúvá nem váló kultúra” kispénzű napszamosainak pénztárcájához igazított áron (190,- Ft fűzve). Reméljük, a kiadók mielőbb felmériék e valóban nagyon várt könyv iránti tényleges igényeket, s mindannyiunk örömeire új, nagyobb példányszámú és lényegesen olcsóbb kiadással lepnek meg hamarosan bennünket, a magyar középkor rajongóit.

DR. SZEGFÜ LÁSZLÓ

A. Ny. Tyihonov:

SZLOVOOBRAZOVATYELNIJ SZLOVAR
RUSSZKOVO JAZIKA
(M., „Russzkij jazik”, 1985)

A *szóképzés* helyének problematikus mivoltát nemrég Dezső László tette szóvá, egyben figyelmeztetett arra, hogy „a szóképzésnek nyelvtanaink igen kevés teret szentelnek, jobbára csak a tananyagok perifériáin, üresen maradt helyein helyezkednek el a szóképzést tárgyaló anyagrészek”

(Dezső László: A nyelvtudomány szerepe az idegennyelv-oktatás komplex megközelítésében. Bp., 1979. 126. lap). Dezső Lászlónak igaza van abban is, hogy a „szóképzés rendszeres tanítása lehetővé tenné, hogy a passzív szókincset sokkal nagyobbá tegyük annál, amit a jelenleg és az 1978-ban bevezetésre kerülő tantervek előírnak” (Uo.).

Külföldön megjelent számos tanulmány jelzi, hogy a *szóképzés* iránt megnőtt az érdeklődés (az igény is!) az oroszoktatásban, amit egy sor tanulmány is jelez (L. P. Klobukova, A. V. Szergejeva, Ny. M. Sanszkij, I. Ohnheiser, I. Bily és mások munkái)

Nem véletlen az sem, hogy épp az utóbbi időben került kiadásra a Szovjetunióban Alekszandr Nyikolajevics Tyihonov *Az orosz nyelv szóképzési szótára* című 2 kötetes munkája, mely a filológusok, az oroszstanórok és általában az orosz nyelvet tanulók számára készült nagy hozzáértéssel. A közel 2000 lap terjedelmű szótár előzményének számít a szerző „kis szóképzési szótára” (Az orosz nyelv iskolai szóképzési szótára, M., 1978.). Időben viszont két hasonló rendeltetésű mű előzte meg A. Ny. Tyihonov szótárát: Z. A. Potyiháé (iskolai szóképzési szótár, M. 1964.) és a D. S. Worth–A. S. Kozak–D. B. Johnson kollektiva szóképzési szótára (Russian Derivational Dictionary, New York–London–Amsterdam, 1970).

A kb. 145 000 szót tartalmazó lexikográfiai munka első köteté tartalmazza azt a teoretikai alapvetést („Az orosz szóképzés alapfogalmai”, 18–51. lap), amelyre aztán a tényleges szótári anyag épül. A szerző munkáját az orosz nyelv első nagy „bikorított” (származék szerinti) szótárának tekinti, mely világosan felvázolja a képzett szavak képzésstruktúráját: milyen motíváló szóképzési bázisán milyen szóképzési eszközök segítségével történt a képzés (I. kötet, 3. lap).

A szóképzési szótár forrásai az orosz lexikográfia legjelentősebb alkotásait ölelik fel – V. I. Daltól Ja. K. Groton át – egészen a 70-es évek legújabb lexikográfiai kiadványaiig, illetve enciklopédiáiig, de forrásul szolgált még egy-két két nyelvű szótár is (vö.: I. kötet, 8–9. lap).

Az orosz nyelv szóképzési szótára 2. köteté végén található azon „magányos” szavak jegyzéke (5497 szó), amelyek eddig – állítólag – nem szolgálták motíváló töként az orosz nyelvben. Érdekességként megemlítjük, hogy ezek között találjuk a magyarból oroszba került „guljas” (874.), „paprika” (879.), „csardas” (885.) stb. szavakat, valamint a „filler” (884.) és a „forint” (884.) pénzegységneveket is. Nézetünk szerint az utóbbiak „motiválhatnak” képzett alakokat, amit a magyar–orosz műfordítások anyaga is egyértelműen igazol:

„Sztoju ja i razgljadivaju dvadcatyifillerovuju monyetku...” (Zs. Moric. Scasztlivij cselovek); „Ferencvarosszkij vitacsil iz karmana naszto-

jascsuju gyeszjatyiforintovuju bumazsku . . ." (T. Deri. Veszelo i druzsno).

Ugyanez vonatkozik az orosz szövegekben néha előforduló „bold” (terület-mértékegység), „pengő” (pénzegység), „kuruc”, „székely” stb. transliterált magyar fővekre is, ami az asszimilálódásuk egyik jele:

„Molotybu nacsali sz nyebolsovo csetirohbold-ovovo ucsasztká . . ." (P. Szabo. Novaja zemlja);
„— Szmotri, sztopengjivije . . ." (S. Gergely. Bjot baraban);

„Eto vegy kuruckoje gnyezdovje!” (Zs. Moric. Barszkije zatyeyj).

Nem találja meg a magyar olvasó a szótárban a „gonved” formában oroszba került főnevünk derivátumait sem („gonvednij – gonvedszkij – gonvedszvo”), mivel ez a főnév – nem tudni, miért – kimaradt a szóképzési szótárból.

Már szinte közhelynek számít, hogy az orosz lexikográfiának is „mostohagyerekeli” a tulajdonnevek (főleg az ún. toponimiák és antroponimiák), néhány derivátumot azonban az a szótár közül (Szibir – szibirjak – szibirc stb., 2. kötet 317. lap), ezek egy része azonban az oroszul tanuló számára nem jelent különösebb problémát, mert megtalálhatók a szótárakban is.

Nem tudni, miért hagyták ki a szóképzési szótár összeállítója egy sor olyan képzett alakot, amit nem kis jelentőségű szovjet lexikográfiai kiadványok már korábban kodifikáltak. Ilyen pl. a magyarból orosz szövegekbe került „nyilasiszti” (= nyilasok) alak, ami a Szovjet Enciklopédiai Szótár legújabb (2.) kiadásában is helyet kapott (M., 1983. 887. lap). Hasonló a helyzet a magyar tulajdonnevek motiválta *bortyiszti*, *szálásiszti*, *rékosiszti* stb. derivátumokkal kapcsolatban is, amelyek „léteznek” orosz szövegekben, s nem is alacsony előfordulási indexszel.

A fent említett marginális megjegyzéseink nem óhajtják csökkenteni Tyihonov kolosszális munkája vitathatatlan érdemeit és értékeit, de a „mi oldalunkról” az elvárások egyike-másika eltér a szótár összeállítójától.

Meg kell említsük, hogy a 70 000 példányban megjelent Tyihonov-munkának olyan jeles bírálói voltak, mint Je. A. Zemszkaja, V. V. Lopatyin és P. A. Szoboljeva, akik a mai orosz szóképzéskutatás kitűnő specialistaiként ismertek a Szovjetunióban és külföldön.

Tyihonov műve mellett aligha mehet el egyetlen orosz tanár is, aki igényesen óhajtja tanítani az orosz nyelvet az oktatás különböző fokain, hiszen a szóképzéssel minden fokon találkozni lehet, akarva-akaratlan.

DR. HAJZER LAJOS

FÓRUM '86 DEBRECENBEN

A debreceni Akadémiai Bizottság, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Neveléstudományi Tan-
széke, a Hajdú-Bihar megyei Szolnok, Szabolcs-

Szatmár megyei V. B. művelődésügyi osztálya és a megyei pedagógiai intézetek közreműködésével rendezte meg a Fórum '86 programját az érintett megyék általános iskolai tanárainak, szakfelügyelőinek és szakmetodikusainak közreműködésével 1986 augusztusában.

E továbbképzési formának hagyományai vannak, hisz több év óta a pedagógusközösség fejlesztésének elvi és módszertani kérdéseinek kidolgozására, továbbfejlesztésére vállalkoztak a rendezők.

Az oktatási rendszer fejlesztésének egyik legnagyobb és mindmáig igen kevésé feltárt tartaléka és egyúttal hajtóereje a pedagógusok szakmai önállóságának, a nevelő intézmények önfejlesztő folyamatainak kibontakoztatása. Határozott lépéseket kell tenni a módszertani önállóság kiteljesítésére is, amely csak akkor vezethet színvonalasabb, jobb minőségű pedagógiai munkához, ha megfelelő szakmai felkészültséggel párosul.

Oktatási rendszerünk fejlesztésének egyik kulcskérdése a demokratizmus széles körű kibontakoztatása. A megnövelendő intézeti önállóság is csak akkor érheti el valódi célját, ha demokratikus módon kontrollált önállóságként valósul meg, ha a szakmai testületek vitáiban bontakozhatnak ki a pedagógiai munka javítását célzó döntések. Az iskola egész világában meg kell honosítanunk a demokratikus magatartásmódokat. Csakis ezáltal teremthetők kedvező feltételek ahhoz, hogy az ifjúság olyan közegként fogadja el az iskolát, amelytől segítséget remélhet az őt foglalkoztató problémák megoldásához, s amelyben elvárható, hogy az ifjúságot foglalkoztató kérdésekre ne elhárítással, hanem odafigyeléssel, megértéssel és meggyőző erővel reagáljanak. A Fórum '86 keretében megvalósított továbbképzés célja, hogy áttekintést adjon a pedagógusközösség irányítása és önrányítása lehetőségeiről, feltétellezve az érdeklődést a demokratizmus és a világnézet szemléletformáló szerepére, valamint a pedagógusközösség–tanulóközösség és az önkormányzat összefüggéseire. Kiemelte a tanítás–tanulás irányításának kérdéseit a nevelőmunka rendszerében, figyelmet fordított a tanítás módszertanára, s jellemezte a pedagógusközösséget mint a tanulás irányítóját. Összekapcsolta a döntési készség és a közösségi tevékenység megalapozását a tanulóknál, figyelembe vette az óvodai közösségek vizsgálatát, a fiatal pedagógusok közösségi tapasztalatait, s a neveléstörténeti hatásokat az iskolaközösség–pedagógus tevékenység köréből.

Az előadók a legfontosabbnak ítélt konkrét ismeretek nyújtásán túl, felhívták a résztvevők figyelmét az oktatásirányítás–iskolavezetés és a pedagógus feladataira, s a tanulók szerepére az iskolai nevelőmunkában. Gondot fordítottak a korszerű szemlélet, a tudományos szemléletmód formálására. A rendezők feladatuknak tekintették, hogy a továbbképzés közel kerüljön az iskola és a pedagógus igényeihez, ezért a 12 szekció